

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

Διδάσκων: Επίκ. Καθ. Αθανάσιος Σακελλαριάδης

Σημειώσεις 1^{ης} θεματικής ενότητας (Μάθημα 1 – Μάθημα 3)

Φιλοσοφία της Επιστήμης είναι ο κλάδος της φιλοσοφίας που έχει ως σκοπό την κριτική ανάλυση της επιστήμης και το στοχασμό πάνω σ' αυτή. Είναι ο κλάδος που επιχειρεί να κατανοήσει τους σκοπούς και τις μεθόδους της επιστήμης παράλληλα με τις αρχές, τις πρακτικές και τα επιτεύγματά της.

Είναι η οργανωμένη έκφραση μιας διαρκώς αυξανόμενης διάθεσης και συμπεριφοράς μεταξύ των φιλοσόφων και των επιστημόνων να διασαφηνίσουν, να ενοποιήσουν προγράμματα, μεθόδους και αποτελέσματα της φιλοσοφίας και της επιστήμης. Αποτελεί την εξέταση θεμελιωδών εννοιών και προϋποθέσεων υπό το φως των θετικών αποτελεσμάτων της επιστήμης, των αμφιβολιών, και την ενδελεχή κριτική και ανάλυση της γλώσσας και της λογικής.

Έργο της Φιλοσοφίας της Επιστήμης:

Ποιά είναι η φύση της επιστήμης και πώς λειτουργεί. Η επιστήμη επιχειρεί να εξηγήσει το γιατί συμβαίνουν τα γεγονότα. Δεν είναι όμως έργο της να βρει μια απάντηση στο ερώτημα για το τι πρέπει να έχει μια εξήγηση ώστε να είναι επιστημονικά αποδεκτή.

Ζητήματα που απασχολούν τον Φιλόσοφο της Επιστήμης:

Στόχοι, Παρατηρήσεις, Επιστημονικές Αποδείξεις, Επιστημονικοί Νόμοι, Επιστημονική Γνώση, Ιστορικό και Πολιτισμικό πλαίσιο, Γλώσσα.

Ερωτήματα για τη γενική περιγραφή της επιστημονικής μεθόδου. Ο τρόπος που διαφέρουν οι επιστήμες μεταξύ τους και αν υπάρχει δυνατότητα να αναχθεί η μια στην άλλη. Πώς συγκροτείται η επιστημονική γνώση. Η διαφορά τέχνης και επιστήμης. Γλώσσα για θεωρητικές και εμπειρικές οντότητες.

Συγκεκριμένα:

Η αποστολή του φιλοσόφου είναι να αποτιμήσει την ουσία της επιστήμης και το ρόλο της στη διανοητική ανάπτυξη του ανθρώπου. Επίσης να αποτιμήσει την οντολογία του επιστημονικού αντικειμένου. Την αναζήτηση και ανάλυση της σχέσης μεταξύ θεματικού αντικειμένου μιας ειδικής επιστήμης και του θεματικού αντικειμένου της επιστήμης γενικότερα. Την προσπάθεια γνώσης του αντικειμένου της επιστήμης. Τη δυνατότητα διδασκαλίας της επιστήμης και τον τρόπο κατανόησης της (σημασιολογία).

Η Θεμελίωση της εκάστοτε επιστήμης σημαίνει τη διερεύνηση της πρακτικής και θεωρητικής μεθοδολογίας με βάση την οποία συγκροτείται το επιστημονικό αντικείμενο και είναι λειτουργικό.

Συστατικά στοιχεία μιας επιστήμης

Η επιστήμη αποτελεί ένα σύστημα έγκυρης γνώσης σύμφωνα με εμπειρικούς και ορθολογικούς κανόνες.

Κάθε επιστήμη συνίσταται από το αντικείμενό της που υπάγεται στη γνωστική δικαιοδοσία της, από το εννοιολογικό της σύστημα (σύστημα των εννοιών που συγκροτεί τη θεωρία της), από τις διαδικασίες πειραματισμού που της προσιδιάζουν, από τον έλεγχο θεωριών, μεθόδων και πρακτικών καθώς και την κριτική αποτίμησή τους με σκοπό την επικύρωση ή θεμελίωσή της.

Στοιχεία Επιστημονικής Θεωρίας

Μια θεωρία αποτελεί ένα μοντέλο για κάποιο φυσικό φαινόμενο μαζί με ένα σύνολο κανόνων που συσχετίζουν τις θεωρητικές ποσότητες αυτού του μοντέλου με τα δεδομένα των παρατηρήσεων. Κάθε θεωρία είναι «ατομική υπόθεση» και για να είναι καλή (επαρκής) πρέπει να ικανοποιεί δύο απαιτήσεις: να περιγράφει με ακρίβεια ένα μεγάλο σύνολο παρατηρήσεων, χρησιμοποιώντας ένα μοντέλο που να περιέχει λίγα αυθαίρετα στοιχεία και ακόμη να προτείνει συγκεκριμένες προβλέψεις για τα αποτελέσματα μελλοντικών παρατηρήσεων.

ΟΡΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΘΕΣΙΑ

ΓΝΩΣΙΟΛΟΓΙΑ

Είναι ο κλάδος της φιλοσοφίας που ασχολείται με την ανθρώπινη γνώση:

Η εξέταση των ποικίλων ερωτημάτων : Α) Τι γνωρίζουμε; Β) Μπορούμε να γνωρίσουμε την αλήθεια; Γ) Πώς συγκροτούμε τη γνώση;

Η Γνωσιολογία στη νεωτερική αντίληψη είναι ότι φανταζόμαστε ένα υποκείμενο (επιστήμονα – ερευνητή) αντιμέτωπο με τον κόσμο (εσωτερικό – εξωτερικό). Κατόπιν το υποκείμενο για να κατανοήσει προβάλλει παραστάσεις και προσπαθεί να δικαιολογήσει τις πεποιθήσεις του καταφεύγοντας στην εμπειρία ή στον λόγο.

ΓΝΩΣΙΟΘΕΩΡΙΑ

Θεωρία για τα ζητήματα γνώσης. Αντιμετωπίζει επιμέρους προβλήματα της γνώσης: (ρόλος της εποπτείας των αισθητηριακών αντιλήψεων).

ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ

Αποτελεί τμήμα της γνωσιολογίας και συγκροτείται γύρω από φιλοσοφικά ερωτήματα που εγείρονται στο εσωτερικό της επιστήμης.

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ ΚΑΙ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΤΗΝ ΑΦΟΡΟΥΝ

Η έννοια της αλήθειας διασφαλίζει την επικοινωνία μεταξύ θεωρίας και κόσμου.

Η αλήθεια: Α) είναι μια ιδιότητα των πεποιθήσεων μας αναφορικά με την ορθή αναπαράσταση του κόσμου – Η έννοια της αλήθειας ως αντιστοίχισης με τον κόσμο.

Η αλήθεια μιας πρότασης ή πεποίθησης είναι συνάρτηση του νοήματος της και της σχέσης της με τον κόσμο. Υπερβαίνει τα διαθέσιμα τεκμήρια και δεν ορίζεται με βάση επιστημικές έννοιες και κατηγορίες. Β) Η αλήθεια ισοδυναμεί με μια έννοια γνωσιακής ορθότητας, ότι η πεποίθηση ορθώς κατέχεται και δικαιολογείται από το υποκείμενο που την κατέχει. (Επαληθευσιοκρατία)

Δεν έχει εξασφαλιστεί κάποιο πρόκριμα ή αρχιμήδειο σημείο σχετικά με την ανεύρεση της αλήθειας. Αίτημα η μη απόκλιση του τι μια ιδανική επιστήμη αποφαίνεται για τον κόσμο και στο τι συμβαίνει ή υπάρχει στον κόσμο.

Η αλήθεια είναι το σύνολο των πεποιθήσεων στις οποίες θα καταλήγαμε εάν ποτέ θα φθάναμε στο ιδανικό όριο της επιστημονικής έρευνας (Peirce).

Οι οντότητες που η επιστήμη μελετά και ανακαλύπτει αλήθειες θεωρούνται ως ανεξάρτητες από εμάς όχι υπό μια αιτιακή έννοια. Η μεθοδολογία της επιστήμης είναι αιτιακά εξαρτημένη από τον κόσμο. Η ανεξαρτησία είναι λογική, δηλαδή οι οντότητες δεν αποτελούν το λογικό επακόλουθο των δικών μας εννοιολογήσεων και θεωρήσεων.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΑΝΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΓΝΩΣΗ

Η δυνατότητα της γνώσης

Η πηγή της

Το αντικείμενο – η ουσία της.

ΕΡΕΥΝΑ: είναι μια υλική διαδικασία που πραγματοποιείται σε συγκεκριμένο χώρο και χρόνο.

ΓΝΩΣΗ (γενικός ορισμός) : είναι ένα σώμα πρακτικών και δεξιοτήτων (πρακτική/επιτελεστική γνώση) είτε ένα σώμα πεποιθήσεων που εκφράζονται μέσω δηλωτικών προτάσεων (statements) (συστηματική / θεωρητική) γνώση.

ΓΝΩΣΗ (σύμφωνα με τα νευροβιολογικά δεδομένα): Είναι μια δράση του οργανισμού που πραγματοποιείται μέσω των αισθητηριοεκτελεστικών συσχετισμών μέσα στα πεδία της δομικής σύζευξης στα οποία βρίσκεται ο οργανισμός.

Έρευνα και γνώση συνδέονται μέσω παραστάσεων που τα υποκείμενα προβάλλουν δημόσια.

ΟΡΘΟΣ ΛΟΓΟΣ – ΟΡΘΟΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑ

Ο ορθός λόγος αποτελεί καθολική δέσμευση δεδομένου ότι θεμελιώνεται στην ανθρώπινη φύση αλλά είναι και αυτόνομος καθότι απαλλαγμένος από παραδοσιακές δογματικές δεσμεύσεις, εκλαμβάνεται ως η μόνη αξιόπιστη πηγή για την παροχή των ασφαλών και έγκυρων εκείνων αρχών, οι οποίες συγκροτούν την επιστήμη και η εφαρμογή των οποίων θα οδηγήσει στην απόκτηση αληθειών και στη συνθετική ερμηνεία του κόσμου. Με βάση αυτές τις αρχές η επιστήμη απογοητεύει / απομαγεύει τη φύση και την ίδια στιγμή απελευθερώνει το έλλογο υποκείμενο.

Η ορθολογικότητα στην επιστήμη προϋποθέτει τη χρήση αντικειμενικών κριτηρίων για τον έλεγχο και τη σύγκριση θεωριών με στόχο την επιλογή των «ορθότερων» απ' αυτές ώστε να εξασφαλίζεται μια πρόοδος, δηλαδή μια προσέγγιση της πραγματικότητας ή συμβατότητας μ' αυτήν.

Μια κριτική στην ορθολογικότητα επιμένει και τονίζει θετικά όχι τυπικές αρχές αλλά αναδεικνύει πρακτικές αξίες που προκύπτουν από την ίδια την κίνηση της ζωής μετασχηματίζοντας την χωρίς να ακολουθούνται προγραμματικές ή καθορισμένες κατευθύνσεις που να είχαν οριστεί εκ των προτέρων.

ΡΕΑΛΙΣΜΟΣ

Η φιλοσοφική αντίληψη κατά την οποία οι οπαδοί του υποστηρίζουν ότι οι φυσικές οντότητες (αντικείμενα) υπάρχουν ανεξάρτητα από το νου μας.

Υπάρχει ένας ανεξάρτητος και εν πολλοίς μη παρατηρήσιμος κόσμος τον οποίο η επιστήμη προσπαθεί να περιγράψει και να διερευνήσει (Μετριοπαθής εκδοχή).

Ο κόσμος είναι ανεξάρτητος από την ανθρώπινη γνωστική δραστηριότητα αλλά η επιστήμη μπορεί να φθάσει σε μια κατά το δυνατόν αξιόπιστη αναπαράστασή του (Τολμηρή εκδοχή).

Η θέση περί της ανεξαρτησίας του κόσμου από τον νου είναι μια λογική ή εννοιολογική θέση. Βεβαιώνει ότι αυτό που γνωρίζουμε είναι ανεξάρτητο – δεν συγκροτείται λογικά ή εννοιολογικά – από τις σχετικές πεποιθήσεις, έννοιες και γνωσιακές ικανότητές μας.

Άμεσος Ρεαλισμός: Όταν αντιλαμβανόμαστε άμεσα τα αντικείμενα του εξωτερικού κόσμου.

Έμμεσος Ρεαλισμός: Όταν υπάρχει μια μορφή διαμεσολάβησης ανάμεσα στα αντικείμενα και το υποκείμενο (δηλαδή ένα νοητικό αντικείμενο, παράσταση, ιδέα) που βοηθά στην κατανόηση του αντικειμένου.

ANTI-ΡΕΑΛΙΣΜΟΣ

Η αλήθεια δεν υπερβαίνει τα εμπειρικά τεκμήρια. Δεν υπάρχει χάσμα ανάμεσα σε μια κρίση στην οποία έχουμε φθάσει με ορθό τρόπο και στο να είναι αυτή αληθής. Η βεβαιότητα ενός γεγονότος αποκτάται με τις συνθήκες βεβαιωσιμότητας (assertibility conditions) και δεν θεωρείται ότι οι αισθητηριακές εμπειρίες είναι οι μόνοι παράγοντες δια των οποίων μπορεί η βεβαιότητα να επιτευχθεί.

ΦΥΣΙΟΚΡΑΤΙΑ ή ΝΑΤΟΥΡΑΛΙΣΜΟΣ

Η φιλοσοφική αντίληψη κατά την οποία όλες οι οντότητες στον κόσμο την ύπαρξη δεσμευόμαστε συνδέονται κατάλληλα με φυσικές οντότητες. Ως γνωσιολογική θέση υποστηρίζει ότι η γνώση είναι μια φυσική διαδικασία που πρέπει να αναλυθεί και να μελετηθεί με βάση τις ευρύτερες ψυχολογικές και αιτιακές διαδικασίες που την παράγουν. Ο νατουραλιστής δεν δέχεται κατ' ανάγκη την αναγωγή όλων των φυσικών φαινομένων σε φαινόμενα της φυσικής αλλά διατυπώνει την αντίληψη ότι οτιδήποτε υπάρχει στον κόσμο υπάρχει στο χωροχρόνο και σχετίζεται με τις φυσικές οντότητες – με την ευρεία έννοια του όρου natural.

ΦΥΣΙΚΑΛΙΣΜΟΣ: Η αντίληψη (απαίτηση, αξίωση) ότι όλες οι ειδικές ιδιότητες {ψυχολογικές, χημικές, βιολογικές}, ταυτίζονται ως τύποι με φυσικές ιδιότητες. Για παράδειγμα η ιδιότητα να είναι κάτι υδρογόνο μπορεί να ταυτιστεί να έχει άτομα με ένα πρωτόνιο και ένα ηλεκτρόνιο. Η αναγωγή όλων των φυσικών φαινομένων σε φαινόμενα της φυσικής.

Ο κόσμος που αποδέχεται ο φυσικαλισμός αποτελείται από φυσικά γεγονότα, από σωματίδια και πεδία σε κίνηση μέσα στο χώρο. Τούτα τα γεγονότα περιγράφονται με όρους: μάζα, ενέργεια, θέση.

Αναφορικά με τη σχέση νοητικών και φυσικών συμβάντων διακρίνουμε τον Φυσικαλισμό Δείγματος (token physicalism) και τον Φυσικαλισμό Τύπου (type physicalism): Για τον ΦΔ είναι δυνατό οι νοητικές ιδιότητες να διακρίνονται από τις φυσικές ιδιότητες με τρόπο ώστε οι πρώτες να μην είναι αναγώγιμες στις δεύτερες, απλώς κάποια συμβάντα έχουν νοητικές ιδιότητες καθώς και φυσικές ιδιότητες. Για τον ΦΤ ισχύει η ταύτιση νοητικού και φυσικού συμβάντος.

Η πλέον ευρέως σήμερα αποδεκτή μορφή φυσικαλισμού συνδυάζει έναν οντολογικό φυσικαλισμό με έναν δυϊσμό ιδιοτήτων: όλα τα συγκεκριμένα καθέκαστα/επιμέρους στοιχεία αυτού του κόσμου είναι φυσικά, ωστόσο είναι δυνατό κάποιες πολύπλοκες δομές και διατάξεις των φυσικών σωματιδίων να έχουν ιδιότητες οι οποίες δεν είναι δυνατό να αναχθούν σε φυσικές ιδιότητες «κατώτερου επιπέδου». Η επικρατέστερη εκδοχή του φυσικαλισμού είναι ο αντιαναγωγιστικός φυσικαλισμός όπου οι νοητικές ιδιότητες καθώς και άλλες ιδιότητες «ανώτερου επιπέδου» συγκροτούν έναν αυτόνομο χώρο που δεν ανάγεται στον φυσικό χώρο. Παράδειγμα: όταν συναθροίσεις υλικών σωματιδίων αποκτούν έναν κατάλληλο βαθμό δομικής πολυπλοκότητας (σχεσιακότητα), τότε εμφανίζονται γνήσια νέες ιδιότητες χαρακτηριστικές αυτών των δομημένων συστημάτων.

ΘΕΤΙΚΙΣΜΟΣ (positivism)

Κατά το θετικιστικό σχήμα, υπάρχει μια γλώσσα παρατήρησης στην οποία διατυπώνονται δεδομένα και δηλώνονται τα αποτελέσματα των πειραματισμών. Το μόνο που ξέρουμε είναι τα αντικείμενα της παρατήρησης (οι αναφορές παρατήρησης). Η Γλώσσα εισάγεται προκειμένου να συστηματοποιήσει τις παρατηρήσεις και να διευκολύνει την πρόβλεψη και τον έλεγχο. Οι θεωρίες είναι εργαλεία για την έκφραση και συστηματοποίηση των παρατηρήσεων.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΣΜΟΣ (functionalism). Ένα νοητικό είδος είναι ένα αιτιακά – λειτουργιστικό είδος, αφού η σχετική λειτουργία του είναι ένας συγκεκριμένος αιτιακός ρόλος: Ένας οργανισμός έχει τη δυνατότητα να πονάει ακριβώς όταν είναι εφοδιασμένος με έναν μηχανισμό ο οποίος ανεξάρτητα από τη φυσική του διαμόρφωση ανιχνεύει βλάβη στους ιστούς του. Οι νοητικές καταστάσεις είναι πραγματικές εσωτερικές καταστάσεις ενός οργανισμού που έχουν αιτιακές δυνάμεις. Ο λειτουργισμός θεωρήθηκε μη αναγωγιστικός υλισμός ως προς το ότι: κάθε νοητική κατάσταση προσδιορίζεται μέσω του αιτιακού της ρόλου σε ένα δίκτυο νοητικών καταστάσεων. Μ' αυτό τον τρόπο μπορεί να υφίσταται αιτιότητα αλλά όχι μία προς μια αντιστοιχία νοητικών καταστάσεων σε τύπους φυσικών καταστάσεων.

Σε αντίθεση με τον λειτουργιστή ο Συμπεριφοριστής αποφεύγει τις εσωτερικές καταστάσεις ταυτίζοντας τις νοητικές καταστάσεις με τη συμπεριφορά: Το να πονάμε σημαίνει να βογκάμε και να στενάζουμε και όχι να είμαστε σε κάποια εσωτερική κατάσταση. Η γνωσιακή ψυχολογία προϋποθέτει μια επιστημονική λειτουργική άποψη των γνωστικών καταστάσεων, ο στόχος της είναι να παρέχει εξηγήσεις των προθεσιακών δεξιοτήτων, δηλαδή δεξιότητες του να βρισκόμαστε σε προθετικές καταστάσεις (τάση να πιστεύουμε) και να συμμετέχουμε σε προθεσιακές δραστηριότητες (συμπεραίνειν).

ΝΤΕΤΕΡΜΙΝΙΣΜΟΣ: Η θεωρία που ισχυρίζεται πως οτιδήποτε συμβαίνει μέσα στο σύμπαν, καθορίζεται επακριβώς από πρότερες / ηγούμενες συνθήκες.

ΔΟΜΙΣΜΟΣ: Θεωρείται μια ομάδα απόψεων που δίνουν προτεραιότητα στη δομή έναντι του περιεχομένου. Όπου η δομή θεωρείται ως ένα σύστημα σχέσεων ή εξισώσεων και το περιεχόμενο ως οι οντότητες που πραγματώνουν τη δομή.

ΔΥΙΣΜΟΣ (δύο είδη αρχών/ουσιών): res cogitans – res extensa. Καρτεσιανή εκδοχή.

i) Ιντερναλισμός: Η καρτεσιανή αντίληψη κατά την οποία το υποκείμενο οφείλει να γνωρίζει ότι γνωρίζει. Το υποκείμενο βρίσκεται σε κατάσταση γνώσης μόνον αν έχει ικανούς λόγους να πιστεύει ότι οι πεποιθήσεις του είναι δικαιολογημένες.

ii) Εξτερναλισμός: Η φυσιοκρατική αντίληψη κατά την οποία ένα υποκείμενο μπορεί να γνωρίζει χωρίς να έχει πρόσβαση στους λόγους ή τις διαδικασίες που δικαιολογούν τις σχετικές πεποιθήσεις του.

ΣΚΕΠΤΙΚΙΣΜΟΣ (για τη Γνώση): Μπορούμε να έχουμε γνώση; Εξαντλούνται τα επιχειρήματα; Είναι η γνώση ανέφικτη;

ΑΝΩΜΑΛΟΣ ΜΟΝΙΣΜΟΣ (D. Davidson)

1. Αρχή της αιτιακής αλληλεπίδρασης: Μερικά νοητικά συμβάντα αλληλεπιδρούν αιτιακά με φυσικά συμβάντα.
2. Αρχή του νομολογικού χαρακτήρα της αιτιότητας: Όπου υπάρχει αιτιότητα υπάρχουν νόμοι που συνδέονται αιτιακά με συμβάντα που διέπονται από αυστηρούς νόμους.
3. Αρχή της ανωμαλίας του νοητικού: Δεν υπάρχουν αυστηροί νόμοι λόγω των οποίων τα νοητικά συμβάντα μπορούν να προβλεφθούν και να εξηγηθούν.

ΝΟΜΙΝΑΛΙΣΜΟΣ - WILLIAM OF OCCAM (1285-1348)

«Το ξυράφι του Όκαμ»: Δεν πρέπει να υποθέσουμε την ύπαρξη κάποιας οντότητας εάν αυτό δεν είναι λογικά αναγκαίο, είναι καλύτερα να μη πολλαπλασιάζουμε τις υποθετικές οντότητες πέραν του όσον είναι εξηγητικά αναγκαίο.

. Ο νομιναλισμός του συνίσταται στη θέση ότι στη φύση υπάρχουν μόνο καθέκαστα (συγκεκριμένα) όντα και ότι τα κατηγορήματα που τους αποδίδονται δεν έχουν οντολογική υπόσταση (δηλαδή δεν αναφέρονται σε καθόλου όντα) αλλά αποτελούν κατ' ουσία, ονόματα για την ταξινόμηση των καθέκαστων σε κατηγορίες

ΕΠΙΦΑΙΝΟΜΕΝΑΛΙΣΜΟΣ

Είναι η θέση ότι παρόλο που κάθε νοητικό συμβάν προκαλείται αιτιακά από κάποιο φυσικό συμβάν, τα νοητικά συμβάντα είναι μόνο επιφαινόμενα, δηλαδή είναι συμβάντα που δεν έχουν τη δύναμη να προκαλέσουν κάποιο άλλο συμβάν. Είναι αιτιακά αδρανή.

ΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΙΣΜΟΣ (HEMPEL)

1. Κάθε ψυχολογική δήλωση με νόημα, δηλαδή που περιγράφει ένα νοητικό φαινόμενο, είναι δυνατό να μεταφραστεί σε δήλωση που αφορά αποκλειστικά και μόνο συμπεριφορικά και φυσικά φαινόμενα.
2. Κάθε ψυχολογική έκφραση που έχει νόημα είναι δυνατό να οριστεί αποκλειστικά και μόνο με όρους συμπεριφορικών και φυσικών εκφράσεων, δηλαδή εκφράσεων που αναφέρονται σε συμπεριφορικά και φυσικά φαινόμενα.

ΕΞΗΓΗΣΗ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΣΗ

Η Δικαιολόγηση ξεκινά από σχετικώς βέβαια αποτελέσματα για να καταλήξει σε σχετικώς εικοτολογικές / αληθοφανείς θεωρίες. Η Εξήγηση ξεκινά από τις υποθετικές θεωρίες στα σχετικώς πιο ασφαλή συμπεράσματα.

ΑΙΤΙΟΤΗΤΑ

Τα αντικείμενα, τα φαινόμενα και τα γεγονότα εμφανίζουν το χαρακτηριστικό της μεταβολής. Τόσο οι μεταβολές στα γεγονότα όσο και η εμφάνιση ορισμένων που δεν παρατηρήθηκαν προηγουμένως, προκύπτουν από άλλα γεγονότα.

Στην αιτιότητα όταν το Α προκαλεί το Β ισχύουν οι περιπτώσεις:

- Υπάρχει ένας νόμος που συνδέει το Α με το Β. (Νομολογική παράμετρος)
- Αν το Α δεν είχε συμβεί τότε ούτε το Β θα είχε συμβεί. (Αντιγεγονοτική συνθ.)
- Η πιθανοκρατική εξάρτηση όπου η αιτία αυξάνει την πιθανότητα του αποτελέσματος να συμβεί.
- Ένας μηχανισμός που συνδέει το Α με το Β.
- Κάτι μεταφέρεται από το Α στο Β. (Σ. Ψύλλος, *Επιστήμη και Αλήθεια*).

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΟΤΗΤΑ

Κατά τον Καντ η αντικειμενικότητα συνδέεται με τον λόγο (a priori λογικές αρχές). Η γνώση είναι αντικειμενική για εμάς γιατί το αντικειμενικό δεν είναι ανεξάρτητο από τον λόγο. Είναι μια απόπειρα να συμφιλιωθούν οι οντολογικές αξιώσεις του ρεαλισμού και οι γνωσιολογικές αξιώσεις του ιδεαλισμού.

Κατά τον Frege η αλήθεια είναι αντικειμενική. Αντικειμενικό είναι αυτό το οποίο μπορούν να συλλάβουν περισσότερο από δύο έλλογα όντα, δηλαδή μια διωποκειμενική κατάσταση. Ως αντικειμενικότητα θεωρείται η ανεξαρτησία από τις εντυπώσεις, την εποπτεία και τη φαντασία, καθώς και από την κατασκευή νοητικών εικόνων που προέρχονται από αναμνήσεις. Όχι όμως από ανεξαρτησία από τον λόγο. Η λογική κατανοείται (σύμφωνα με τον Αριστοτέλη και Φρέγκε) ως ένας τρόπος καθορισμού των αναγκαίων συνεπειών μιας δήλωσης κι, επομένως ως ένας τρόπος καθορισμού του αντικειμενικού της περιεχομένου.

ΚΡΙΣΕΙΣ

Οι κρίσεις δεν έχουν να κάνουν με σκέτες λέξεις αλλά είναι ο τρόπος (περιεχόμενα) με τον οποίο συλλαμβάνουμε τα πράγματα, πώς τα θεωρούμε και πώς τα βλέπουμε. Τούτη η νοητική διεργασία φέρνει σε επαφή έννοιες και βεβαιώνει ή αρνείται τις σχέσεις των εννοιών με ή για τα πράγματα. Οι κρίσεις είναι συνδυασμοί εννοιών, οι έννοιες πηγάζουν από τις κρίσεις και σε αυτές πρέπει να αναζητηθεί η διαδικασία σχηματισμού των εννοιών. Η λογική ασχολείται με προτάσεις ή ισχυρισμούς που αξιώνουν να είναι αληθείς – προτάσεις που εκφράζουν κρίσεις που αποτελούνται από

έννοιες οργανωμένες στην κρίση κατά συγκεκριμένο τρόπο (υποκείμενο – κατηγορημα).

ΑΝΑΓΩΓΙΣΜΟΣ : Η αντίληψη ότι κάθε σημαντική δήλωση είναι ισοδύναμη με κάποια λογική κατασκευή βασισμένη σε όρους οι οποίοι αναφέρονται στην άμεση εμπειρία. Η ιδέα πίσω από αυτό το δόγμα είναι ότι κάθε ατομική δήλωση με σημασία θα έπρεπε να είναι ένας λογικός συνδυασμός δηλώσεων που είναι άμεσα επαληθεύσιμες μέσω της εμπειρίας.

ΛΟΓΙΚΗ

Η λογική ασχολείται με τη μελέτη των επιχειρημάτων (ή συλλογισμών, ή συναγωγών) δηλαδή των λογικών διαδικασιών με τις οποίες οδηγούμαστε από ένα σύνολο προκειμένων ή υποθέσεων σε ένα συμπέρασμα. Η λογική ερευνά την εγκυρότητα των επιχειρημάτων, την αναγνώρισή τους καθώς και τις μεθόδους για τη δημιουργία τους.

Ένα επιχείρημα είναι παραγωγικό όταν με αυτό επιχειρείται να αποδειχθεί ότι το συμπέρασμα έπεται αναγκαία από τις προκειμένες. Και μη παραγωγικό όταν δεν έπεται αναγκαία.

Ένας λογικά έγκυρος συλλογισμός (ένα λογικά έγκυρο επιχείρημα) δεν εγγυάται την αλήθεια του συμπεράσματος στο οποίο οδηγεί. Η εγγύηση που παρέχει είναι υποθετικής φύσεως: αν οι προκειμένες είναι αληθείς τότε το συμπέρασμα ενός εγκύρου επιχειρήματος θα είναι επίσης αληθές. Αυτό που προκύπτει από όλα αυτά είναι ότι η εγκυρότητα των επιχειρημάτων είναι μια λογική ιδιότητα των συλλογισμών μας ανεξάρτητη από το περιεχόμενο των προτάσεων που συνιστούν το επιχείρημα και των σχέσεών τους με τον κόσμο μας.

Ερωτήματα της φιλοσοφικής λογικής:

Μπορεί να υπάρξει γνώση ανεξάρτητα από την εμπειρία;

Υπάρχουν προτάσεις που είναι αναγκαία αληθείς, δηλαδή αληθείς ανεξάρτητα από το πώς είναι δομημένος ο κόσμος;

Υπάρχουν προτάσεις που είναι αληθείς δυνάμει μόνο του νοήματός τους;

Τι είναι αλήθεια;

Πώς μπορούμε να αναφερθούμε σε αντικείμενα τα οποία δεν γνωρίζουμε ως άμεση εμπειρία;

Σε τι συνίσταται το νόημα μιας πρότασης;

Μπορούμε να χαρακτηρίσουμε επαρκώς πότε δύο προτάσεις ή εκφράσεις είναι συνώνυμες;

Η λογική από μόνη της δεν μπορεί να μας βοηθήσει να βρούμε την αλήθεια. Χρειαζόμαστε επιστημονική έρευνα αλλά η Λογική από μόνη της διασφαλίζει δομικά την ανθρώπινη σκέψη, μας υποδεικνύει πώς να συλλογίζομαστε σωστά και να κρίνουμε επιχειρήματα και πεποιθήσεις.

Η έννοια της πρότασης

Η λέξη sentence αναφέρεται στην πρόταση ως συντακτική οντότητα, η λέξη statement ως πρόταση που έχει σημασία και η λέξη proposition αναφέρεται στο νόημα ή στο συντακτικό περιεχόμενο της πρότασης.

Μια πρόταση έχει νόημα αν είναι αληθής ή ψευδής.

ΠΑΡΑΓΩΓΗ – ΕΠΑΓΩΓΗ

Επαγωγικο-απαγωγική πορεία: Παρατηρήσεις - γενικές αρχές – παραγωγή προτάσεων για την εξήγηση των παρατηρήσεων για τα φαινόμενα.

Η ισχύς ενός επιχειρήματος καθορίζεται μόνο από τις σχέσεις ανάμεσα στις υποθέσεις και το συμπέρασμα.

Ένα παραγωγικό επιχείρημα δεν μπορεί να περιέχει περισσότερη πληροφορία από αυτήν που δίνουν οι προκειμένες.

Επιχείρημα – Συμπέρασμα – Προκειμένες

Οι προκειμένες συμβάλλουν στη συγκρότηση του συμπεράσματος.

ΠΑΡΑΓΩΓΗ

1. Σ' ένα έγκυρο επιχείρημα όλο το περιεχόμενο του συμπεράσματος είναι παρόν, τουλάχιστον υπόρρητα, εντός των προκειμένων.
2. Αν οι προκειμένες είναι αληθείς, τότε και το συμπέρασμα πρέπει να είναι αληθές. Η έγκυρη παραγωγή διατηρεί αναγκαστικά την αλήθεια κατά τη μετάβαση από τις προκειμένες στο συμπέρασμα.
3. Αν οι νέες προκειμένες προστεθούν σε ένα έγκυρο παραγωγικό επιχείρημα και καμιά από τις αρχικές προκειμένες δεν έχει μετατραπεί ή αφαιρεθεί, το επιχείρημα παραμένει έγκυρο. Η παραγωγή είναι αδιάβρωτη.
4. Ένα επιχείρημα είναι ολοκληρωτικά είτε έγκυρο είτε μη έγκυρο.

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΣ:

Η Νίικκι είναι ένα χάσσκυ.

Σε όλα τα χάσσκυ αρέσει να παίζουν στο χιόνι.

Άρα: Στη Νίικκι αρέσει να παίζει με το χιόνι.

Η παραγωγική εγκυρότητα αποκλείει τη δυνατότητα αληθών προκειμένων και ψευδούς συμπεράσματος.

ΕΠΑΓΩΓΗ

1. Η επαγωγή είναι ενισχυτική. Το συμπέρασμα ενός επαγωγικού επιχειρήματος έχει περιεχόμενο που υπερβαίνει το περιεχόμενο των προκειμένων.
2. Ένα ορθό επαγωγικό επιχείρημα είναι δυνατό να έχει αληθείς προκειμένες και ψευδές συμπέρασμα. Η επαγωγή δεν διατηρεί κατ' αναγκαίο τρόπο την αλήθεια κατά τη μετάβαση από τις προκειμένες στο συμπέρασμα.
3. Νέες προκειμένες είναι δυνατό να υπονομεύσουν πλήρως ένα ισχυρό επαγωγικό επιχείρημα. Η επαγωγή δεν είναι αδιάβρωτη.
4. Τα επαγωγικά επιχειρήματα χαρακτηρίζονται από βαθμούς ισχύος. Σε ορισμένες επαγωγές, οι προκειμένες στηρίζουν τα συμπεράσματα περισσότερο ισχυρά απ' ό,τι σε άλλες.

Παράδειγμα επαγωγικού συλλογισμού:

Σχεδόν όλοι όσοι μένουν στη Νέα Φιλαδέλφεια είναι οπαδοί της ΑΕΚ

Έχω ένα φίλο που μένει στη Νέα Φιλαδέλφεια

Άρα: Είναι οπαδός της ΑΕΚ.

(Η πληροφορία που δίνεται από τις προκειμένες παρέχει ισχυρή στήριξη στο συμπέρασμα, παρ' όλο που δεν το εγγυάται λογικά). Η ισχύς των επαγωγικών συναγωγών μπορεί να αυξηθεί και να μειωθεί καθώς προστίθενται προκειμένες.

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟ – ΝΟΜΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ (Χέμπελ- Οπενχάιμ).

Η μεθοδολογία της επιστήμης και οι συνθέσεις μεταξύ εμπειρίας και θεωρίας απαρτίζονται από τρία στάδια: ι) Από την εμπειρική βάση (δεδομένα των αισθήσεων) συνάγεται επαγωγικά μια καθολική πρόταση ή υπόθεση. ιι) Η λογικο-μαθηματική επεξεργασία της υπόθεσης οδηγεί στην παραγωγική συναγωγή εμπειρικών προβλέψεων οι οποίες υποβάλλονται σε πειραματικό έλεγχο. ιιι) Η διεύρυνση της εμπειρικής βάσης με νέα φαινόμενα απαιτεί νέες καθολικές υποθέσεις.

Αναλυτικότερα:

- Το εξηγητέο πρέπει να είναι λογική συνέπεια του εξηγούντος.
 - Στο εξηγούν πρέπει να περιέχεται τουλάχιστον ένας γενικός νόμος που θα είναι απαραίτητος για τη συναγωγή του εξηγητέου.
 - Το εξηγούν πρέπει να έχει εμπειρικό περιεχόμενο.
 - Οι προτάσεις που συνιστούν το εξηγούν πρέπει να είναι αληθείς.
1. Η εξήγηση πρέπει να είναι ένα επιχείρημα που παρουσιάζει ορθή παραγωγική ή επαγωγική μορφή.
 2. Το εξηγούν πρέπει να περιέχει τουλάχιστον ένα γενικό νόμο.

3. Το εξηγούν πρέπει να έχει εμπειρικό περιεχόμενο.
4. Οι προτάσεις που συγκροτούν το εξηγούν πρέπει να είναι αληθείς.
5. Η εξήγηση πρέπει να ικανοποιεί την απαίτηση για τη μέγιστη εξειδίκευση.

Φυσικός Νόμος είναι μια κανονικότητα που έχει ισχύ για όλο το σύμπαν.

(Κανένα σήμα δεν ταξιδεύει ταχύτερα από το φως.)

Αντιγεγονοτική (counterfactual) είναι μια πρόταση που η υπόθεσή της είναι ψευδής. Ένα αντικείμενο είναι η αιτία ενός άλλου αντικειμένου, στην περίπτωση που εάν το πρώτο αντικείμενο δεν υπήρχε, το δεύτερο δεν θα είχε υπάρξει ποτέ. Όταν λέμε ότι ένα συμβάν γ προκάλεσε αιτιακά ένα συμβάν ϵ ισοδυναμεί με το ότι εάν το γ δεν είχε συμβεί, τότε δεν θα είχε συμβεί το ϵ . (Δηλαδή όταν λέμε ότι ένα ατύχημα προκλήθηκε από ένα απότομο φρενάρισμα στο ολισθηρό βρεγμένο οδόστρωμα θεωρούμε ότι εάν ο οδηγός δεν είχε φρενάρει απότομα στον βρεγμένο δρόμο, δεν θα είχε συμβεί το ατύχημα).

Νομοειδείς (lawlike) είναι οι γενικεύσεις που έχουν όλα τα χαρακτηριστικά να είναι νόμοι, εκτός από το να είναι αληθείς. Είναι από λογική άποψη ανάλογοι των νόμων της φυσικής αλλά αφορούν μόνο σχέσεις ανάμεσα σε εμπειρίες, χωρίς αναφορά σε φυσικά συμβάντα.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ: Αξιόπιστες (veridical, reliable) Ορθός τρόπος των χαρακτηριστικών που παρατηρούμε – μέγεθος, σχήμα, χρώμα, υφή.

Παραπλανητικές (illusory): οφθαλμαπάτες, εμπειρίες στην κατάσταση του ύπνου.

Οι οντότητες διακρίνονται σε : ι) όσες μπορούν να παρατηρηθούν άμεσα, ιι) όσες έμμεσα με τη χρήση οργάνων, ιιι) όσες ούτε άμεσα ούτε έμμεσα αλλά η φύση τους συνάγεται από ένα είδος θεωρητικής διαδικασίας.

Παρατηρησιακοί και Θεωρησιακοί όροι

Το κύριο πρόβλημα κάθε εμπειρισμού είναι ο τρόπος σύνδεσης προτάσεων και άμεσων εμπειρικών δεδομένων. Για τους εμπειριστές το επιστημονικό λεξιλόγιο διαιρείται σε Παρατηρησιακούς και Θεωρητικούς όρους. Στους πρώτους ανήκουν όροι όπως: κόκκινο, βάρος, μεγαλύτερο, δεξιά από και στους δεύτερους : άτομο, ηλεκτρόνιο, γένος, πεδίο. Παρατηρησιακοί ονομάζονται οι όροι που αναφέρονται σε αντικείμενα, σχέσεις ή ιδιότητες που παρατηρούνται άμεσα και εύκολα από όλους. Θεωρητικοί είναι οι όροι που δεν προσφέρονται άμεσα για παρατήρηση. Χρησιμοποιούνται για να περιγράψουν το πεδίο των αντικειμένων, φαινομένων, γεγονότων και σχέσεων που είναι θεμιτό να διερευνά η θεωρία και για να περιορίσουν το οντολογικό πεδίο της θεωρίας προσδίδοντας οντολογική υπόσταση στις διάφορες οντότητες στις οποίες αναφέρεται η θεωρία.

Η ουδετερότητα του παρατηρησιακού λεξιλογίου - οι δύο θεωρίες ασχολούνται με τα ίδια φαινόμενα, επομένως χρησιμοποιούν τις ίδιες παρατηρήσεις είναι η λογική προϋπόθεση για κάθε κρίση πάνω στη σχετική εγκυρότητα των δύο θεωριών.

Στην επιστήμη, οι παρατηρήσεις δεν είναι κάποια τυχαία δεδομένα τα οποία οι ερευνητές συμβαίνει να έχουν καταγράψει. Οι παρατηρήσεις επιλέγονται με γνώμονα θεωρητικές δεσμεύσεις, που σημαίνει ότι άλλα δεδομένα ενδέχεται να απορριφθούν ως μη σχετικά. Επιπλέον, οι παρατηρήσεις συχνά δεν μπορούν καν να γίνουν χωρίς κάποιο θεωρητικό προσανατολισμό που να μας υποδεικνύει το πώς και το που να κοιτάζουμε. Οι παρατηρήσεις είναι θεωρητικά φορτισμένες (theory laden) [Hanson].

Το πρόβλημα που τίθεται είναι: Αν δεχτούμε ότι οι λεγόμενοι παρατηρησιακοί όροι εξαρτώνται στην πραγματικότητα από τη θεωρία που τους χρησιμοποιεί και επομένως δεν υπάρχει τμήμα της επιστημονικής γλώσσας που να είναι κοινό στις διαφορετικές θεωρίες, η σημείο προς σημείο σύγκριση των θεωριών φαίνεται αδύνατη. Η θέση της ασυμμετρίας είναι αποτέλεσμα της ομοιογένειας της επιστημονικής γλώσσας δηλαδή της εξάλειψης της διάκρισης παρατήρησης – θεωρίας.

Με την παρατήρηση και το πείραμα μπορούμε να πετύχουμε περιγραφές επιμέρους γεγονότων. Για τον Κάρναπ οι ενικές προτάσεις που περιγράφουν παρατηρήσεις στέκονται σε μια σχέση επικύρωσης απέναντι στους γενικούς ισχυρισμούς. Η πρόταση «Αυτό το δείγμα πάγου έλιωσε στους μηδέν βαθμούς Κελσίου» επικυρώνεται με τον ισχυρισμό ότι «ο πάγος τήκεται στους μηδέν βαθμούς Κελσίου». Ένας θεωρητικός όρος γενικά εισάγεται για να περιγράψει το αίτιο κάποιας όψης ενός σώματος από πειραματικά και παρατηρησιακά φαινόμενα.

Οι θεωρητικοί όροι στερούνται νοήματος μέχρι να δοθούν κάποιες συνθήκες ή κάποιοι κανόνες που καθορίζουν ποια παρατηρήσιμη κατάσταση θα μετρούσε ως επιμέρους παράδειγμα των όρων. Ο Κάρναπ ονόμασε αυτούς τους κανόνες: αιτήματα νοήματος. Η δικαιολόγηση των αιτημάτων νοήματος συνίσταται στο ότι αυτές αποτελούν απλώς συνομολογήσεις, συμβάσεις για το πώς θα χρησιμοποιούμε θεωρητικούς όρους.

Τα αιτήματα νοήματος μπορεί να αλλάζουν με το χρόνο, αλλά αυτές οι αλλαγές είναι στην ουσία μεταβολές του νοήματος των επιστημονικών όρων, όχι μεταβολές του περιεχομένου των επιστημονικών ισχυρισμών.

ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΑ

Δεν υπάρχει αντικειμενικός τρόπος σύγκρισης δύο διαδοχικών και αντιτιθέμενων θεωριών.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΑ

Η αντίδραση των επιστημολόγων στην ασυμμετρία εντοπίζεται: Αν η κάθε επιστημονική θεωρία εκφράζεται στη δική της γλώσσα και καθορίζει τη δική της εμπειρία τότε α) εξασθενεί η έννοια της άρνησης στην επιστήμη και καμιά θεωρία δεν μπορεί να αντιφάσκει προς κάποια άλλη, β) δεν υπάρχει περίπτωση δύο διαφορετικές θεωρίες να αποτελούν εναλλακτικές λύσεις και γ) με αυτόν τον τρόπο

απορρίπτεται ο εμπειρικός χαρακτήρας των επιστημονικών θεωριών καθώς η εμπειρία καθορίζεται από την ίδια τη θεωρία.

Σχόλιο: Κριτική στα ανωτέρω ασκείται από James, Toulmin, Kuhn, Hanson, Feyerabend.

ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΑΚΑΛΥΨΗΣ ΚΑΙ ΠΛΑΙΣΙΟ ΘΕΜΕΛΙΩΣΗΣ

Βασική αντίληψη του Λογικού Θετικισμού κατά την οποία μια ανακάλυψη μπορεί να οφείλεται σε διάφορες αιτίες: τύχη, ταλέντο του ερευνητή, κοινωνικό πλαίσιο. Αυτά δεν ενδιαφέρουν τη φιλοσοφία γιατί δεν υπάρχουν ορθολογικά κριτήρια που να οδηγούν και να καθορίζουν τη νομοτέλεια της ανακάλυψης. Το έργο της φιλοσοφίας περιορίζεται στη δικαιολόγηση, την αξιολόγηση της ανακάλυψης στο πλαίσιο της συνολικής επιστήμης.

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΕΣ

Κάθε πρόβλημα είναι η κατάληξη μιας διαδικασίας που ορίζεται από: Εμφάνιση και εντοπισμό ασυνήθιστων ενδείξεων — Περιγραφή και χαρακτηρισμός ενός φαινομένου ως νέου — Διατύπωση προβλήματος.

Οι δοκιμασίες των πειραμάτων είναι:

- Ο έλεγχος της συνέχειας ή ασυνέχειας μιας θεωρίας σε σχέση με άλλες θεωρίες .
- Η μελέτη του χαρακτήρα των ερωτημάτων που η θεωρία επιτρέπει να της απευθυνθούν.
- Ο αριθμός και το είδος των μετασχηματισμών που αφήνει αναλλοίωτες τις εξισώσεις μιας θεωρίας.

ΕΠΙΚΥΡΩΣΗ (confirmation)

Οι φιλόσοφοι που εργάζονται στα πλαίσια κάποιου προγράμματος ξεκινούν από ένα σύνολο νοητικών εργαλείων και τεχνικών και τα χρησιμοποιούν ως μέσα για να αναλύσουν τη φύση της επιστημονικής γνώσης.

Η επιστημονική έρευνα δεν διεξάγεται μόνο με τη συλλογή δεδομένων αλλά απαιτεί κάποιο σύνολο παραδοχών σχετικά με το πώς συμπεριφέρεται η φύση. Πριν ο φιλόσοφος αρχίσει την εξέταση της επιστημονικής γνώσης, χρησιμοποιεί παραδοχές που αφορούν τη φύση της γνώσης και τους τρόπους με τους οποίους αυτή μπορεί να αναλυθεί καλύτερα.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΚΟΡΥΦΑΙΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΓΝΩΣΗ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΝΤΟΛΟΓΙΑ

Πλάτων: Η ψυχή και ιδιαίτερα η νόηση είναι αιώνια και άφθαρτη και ικανή να γνωρίσει τον κόσμο των Ιδεών – οι οποίες παριστάνουν την ουσία των πραγμάτων, τη

μόνη πραγματικότητα. Είναι αιώνιες και αμετάβλητες. Το σώμα είναι φθαρτό και χρησιμεύει ως όχημα της ψυχής. Μέσω του σώματος κατανοούμε μόνο τον ορατό κόσμο των αισθήσεων που δεν είναι παρά το θολό είδωλο (απείκασμα) του αιώνιου κόσμου των ιδεών.

Η γνώση είναι αληθής πίστη μετά λόγου (αποκτημένη με αξιόπιστο τρόπο), η οποία επιτρέπει στον γνωρίζοντα να γνωρίζει ότι γνωρίζει.

Σχόλιο: Η διάκριση ανάμεσα στο αληθές και το ψευδές δεν έχει χαραχτεί εκ των προτέρων, αντιθέτως πρέπει να την χαράξει η επιστήμη με τη δραστηριότητά της όχι πηγαίνοντας κατευθείαν στον τελικό προορισμό αλλά επανεξετάζοντας και επαναπροσδιορίζοντας τα παλαιότερα αποτελέσματά της στο μέτρο που προχωρά.

Ο Πλάτων (*Πολιτεία VI*) διακρίνει τέσσερις βαθμίδες βεβαιότητας της γνώσης: «νόησις, διάνοια, πίστις, εικασία». Η «παιδεία» ως περιαγωγή όλης της ψυχής αποβλέπει στη μεταστροφή του ανθρώπου από το χώρο των αισθητών στην κατεύθυνση του νοητού, προς την ιδέα του αγαθού.

Ο Πλάτων αντιμετωπίζει τη γνώση: 1) ως δύναμη ενοποιημένο σύστημα και η επιστήμη είναι η οργάνωση των δεδομένων σε μια συνεκτική εξήγηση του κόσμου. 2) Ως διαλεκτική: (συστηματική πρακτική των επιχειρημάτων) για την παραγωγή γνώσης. 3) Ως οντολογία: δηλαδή αναζήτηση των βασικών ουσιών από τις οποίες συνίσταται ο κόσμος. Οι τελικές οντότητες που συνιστούν τον κόσμο απαρτίζουν τη θεωρία των Ιδεών. 4) Η επιστημονική γνώση αποτελεί αναζήτηση των αιτίων ή των εξηγήσεων των πραγμάτων. Οι έννοιες της επιστήμης είναι συνυφασμένες με αυτήν της εξήγησης.

Αριστοτέλης: Προσπαθεί να γεφυρώσει το χάσμα μεταξύ σώματος και ψυχής. Θεωρεί το σώμα ως μια ύλη που έχει την ικανότητα να κινείται από μόνη της – την ικανότητα την παρέχει η ψυχή. Η ψυχή δεν μπορεί να υπάρχει χωρίς το σώμα και το σώμα είναι όργανο της ψυχής. Στο έργο του *Περί Ψυχής* παρουσιάζει μια θεωρία περί νοητικής λειτουργίας με εξελικτικό τρόπο. Ο άνθρωπος έχει νοητική ψυχή που του παρέχει γνώσεις λογικές και ορθολογικές.

Μέλημα του Αριστοτέλη είναι η εξιχνίαση των προϋποθέσεων της γνώσης. Όπως και ο Πλάτων θεωρεί ότι η γνώση είναι η σύλληψη του γενικού (*Περί Ψυχής 417 β 23*), όμως τις γενικές έννοιες τις βρίσκουμε μέσα στα πράγματα και η γνώση τους γίνεται από την ψυχή ή τη νόηση με τη σύλληψη των μορφών των πραγμάτων. Το νοεόν και το αισθάνεσθαι είναι οι δύο τρόποι της γνώσης του ανθρώπου. Οι δυνάμεις κρίσης είναι: αίσθησις, δόξα, επιστήμη και νους. Ο συνδυασμός αίσθησης και ενεργητικής κρίσης είναι η *φαντασία*. Ο νους είναι «είδος ειδών» και στηρίζεται στα δεδομένα των αισθήσεων και τις εικόνες της φαντασίας. Η αλήθεια και το σφάλμα οφείλονται σε ορθή ή μη συμπλοκή νοημάτων. Η κρίση έγκειται στην κατανόηση της μορφής των πραγμάτων. Από την αίσθηση δημιουργείται η μνήμη, από τη συσσώρευση μνήμης η εμπειρία και από αυτήν προκύπτει η επιστήμη και η τέχνη.

Περιεχόμενο της επιστήμης είναι η αλήθεια η οποία είναι προσιτή στο βαθμό που το επιτρέπει το αντικείμενο και η ιδιαιτερότητα του κάθε επιστημονικού κλάδου. Η επιστήμη στηρίζεται σε αποδείξεις και αξιώματα και οι μέθοδοί της είναι η παραγωγή και η επαγωγή. Η επαγωγή μας επιτρέπει να φθάσουμε στις αρχές των όντων.

Η γνώση είναι είτε πρακτική είτε παραγωγική είτε θεωρητική. Είναι επίσης αιτιώδης και στοχεύει στη γενικότητα για την κατανόηση των επιμέρους συμβάντων. Η γνώση ανήκει σ' αυτό που δεν μπορεί να υπάρξει κατά διαφορετικό τρόπο (αναγκαιότητα). Η πορεία της γνώσης είναι η ακόλουθη: η προτεραιότητα δίνεται στα αισθητηριακά όργανα (αισθητηριακή αντίληψη). Γνωρίζουμε μέσω των αισθήσεων και το κρατούμε στη ψυχή μας. Από την αίσθηση παράγεται μνήμη και από τη μνήμη όταν αναπαράγεται πολλές φορές για το ίδιο πράγμα παράγεται η ΕΜΠΕΙΡΙΑ. Η γνώση τελικά αναπτύσσεται μέσα από τη γενίκευση της αίσθησης.

Descartes (1596 – 1650): Νους – Σώμα (MIND-BODY PROBLEM)

Ο Ντεκάρτ θεωρείται ο πατέρας του ως άνω δυϊσμού. Θεωρεί ότι το φυσικό (res extensa) εκτείνεται στο σύμπαν. Οι νόες (νους: res cogitans) αποτελούν υποστάσεις μη εκτατές και κατά συνέπεια είναι διακριτές από τις φυσικές υποστάσεις. Η ουσία τους είναι η σκέψη. Αν και θεωρεί ότι υπάρχει υπόρρητη σχέση μεταξύ νου και εγκεφάλου, δηλώνει ότι οι νόες δεν είναι εγκεφαλοι γιατί δεν είναι εκτατοί και συνδέονται αιτιακά. Πχ το αίσθημα του πόνου κινητοποιεί τις καταστάσεις του εγκεφάλου και αυτές με τη σειρά τους τις σωματικές κινήσεις. Ο φυσικός κόσμος επηρεάζει τους νόες δια της επιρροής του επί του εγκεφάλου.

Ο δυισμός του Ντεκάρτ συγκροτείται από το νοητικό προς το φυσικό (π.χ. σκόπιμη πράξη) και από το φυσικό προς το νοητικό (αντίληψη του φυσικού κόσμου δια των αισθήσεων). Υπάρχει αιτιακή αλληλεπίδραση ανάμεσα στο νου και το σώμα η οποία συμβαίνει στον κωνοειδή αδένα. Για τον Descartes ο καθένας από εμάς είναι μια ένωση ή μια ανάμιξη ενός νου και ενός σώματος τα οποία βρίσκονται σε άμεση αιτιακή αλληλεπίδραση μεταξύ τους.

Λόγος περί της Μεθόδου: Νους και ύλη είναι δύο μείζονες, αμοιβαία αποκλειστικές και αμοιβαία εξαντλητικές κατηγορίες του σύμπαντος. Το ανθρώπινο ον είναι σκεπτόμενη υπόσταση. Η ουσία του νου δεν είναι η νόηση αλλά η συνείδηση, η επίγνωση των δικών μας σκέψεων και των αντικειμένων τους. Η ύλη είναι έκταση εν κινήσει και η έκταση έχει τις γεωμετρικές ιδιότητες του σχήματος, του μεγέθους και της διαιρετότητας. Το «υπάρχω» δεν μπορεί παρά να ισχύει όταν το σκέφτομαι, όμως πρέπει να το σκέφτομαι ώστε να αμφιβάλλω γι' αυτό. Άπαξ και το δω είναι αναμφίβολο. Το εγώ συνάγεται άμεσα – εννοιακά. Είμαι σκεπτόμενο πράγμα που αμφιβάλλει, κατανοεί, συλλαμβάνει, βεβαιώνει, διαψεύδει, βούλεται, αρνείται, φαντάζεται και αισθάνεται. Η διάνοια παρέχει τις ιδέες που συνιστούν το περιεχόμενο βάσει του οποίου εκφέρει κρίση η βούληση. Η βούληση είναι το κατ' εικόνα και το καθ' ομοίωση του Θεού. Η αίσθηση και η φαντασία δεν νοούνται χωρίς το σώμα και η φαντασία νοείται ως επισκόπηση εικόνων στον εγκεφαλο. Ο Καρτέσιος διακρίνει ανάμεσα σε διαστάσεις, σχήματα και κινήσεις (γνήσιες ποιότητες της ύλης) από τη μια και χρώματα, οσμές και γεύσεις (απλώς αισθήσεις που ενυπάρχουν στον άνθρωπο).

David Hume (1711 – 1776)

Το πρώτο του βιβλίο *Treatise of Human Nature* αναφέρεται σε δύο διαφορετικά είδη που ονομάζονται ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ και ΙΔΕΕΣ. Εντυπώσεις είναι τα αντικείμενα των οποίων έχουμε άμεσα συναίσθηση όταν αντιλαμβανόμαστε ή ενδοσκοπούμε. Ιδέες είναι τα αντικείμενα που συναισθανόμαστε σε όλες τις άλλες νοητικές δραστηριότητες που δεν είναι αντίληψη ή ενδοσκόπηση όπως σκέψη, μνήμη, φαντασία. Απλές ιδέες είναι αντίγραφα των εντυπώσεων που παραμένουν στο νου. Σύνθετες ιδέες είναι ιδέες που δημιουργεί η φαντασία συνδυάζοντας απλές ιδέες.

- Κάθε γνώση διατυπώνεται με προτάσεις και η βασική μονάδα νοήματος είναι ο όρος και ένας όρος έχει νόημα μόνο αν υπάρχει κάποια ιδέα στην οποία αντιστοιχεί. Για να γνωρίσουμε τον όρο πρέπει να έχουμε την εμπειρία που διαμόρφωσε τις αναγκαίες εντυπώσεις για τη δημιουργία της αντίστοιχης στον όρο ιδέας. Τα όρια μιας γλώσσας με νόημα περιορίζονται από τα όρια της δυνατής εμπειρίας.
- Κάθε πρόταση επί γεγονότων είναι ισοδύναμη με ένα σύνολο ισχυρισμών σχετικά για το ποια είδη εντυπώσεων εμφανίζονται σε συνδυασμό με κάποια άλλα. Ο μοναδικός κόσμος που είναι δυνατόν να γνωρίσουμε είναι ο κόσμος των εντυπώσεων. Κάθε εντύπωση είναι οντολογικά διακριτή από οποιαδήποτε άλλη.
- Κάθε καθολική πρόταση συνεπάγεται προβλέψεις για μελλοντικές εμπειρίες. Αν όμως, δεν υπάρχει αναγκαία σύνδεση ανάμεσα στις εντυπώσεις που έχουν εμφανιστεί μαζί κατά το παρελθόν, τότε τίποτα δεν μας εγγυάται ότι αυτές οι εντυπώσεις θα εξακολουθούν να εμφανίζονται μαζί και στο μέλλον. Με την υπόθεση της *common sense* ότι η επιβίωσή μας βασίζεται στην υπόθεση ότι οι μελλοντικές εμπειρίες μας θα έχουν την ίδια μορφή με αυτή που είχαν στο παρελθόν. Ο H. δίνει ψυχολογική εξήγηση όμως η προσέγγιση αυτή δεν είναι επαρκής για τους σκοπούς του φιλοσόφου της επιστήμης, αφού αυτός ενδιαφέρεται να βρει την ορθολογική θεμελίωση της αποδοχής ενός καθολικού επιστημονικού νόμου.
- Οι απλές ιδέες (παραστάσεις) είναι αντίγραφα των εντυπώσεων. Η εγκυρότητα των παραστάσεων μας ελέγχεται μέσα από τη διερεύνηση των πρωταρχικών δεδομένων στην άμεση αντίληψη(εντυπώσεις) που αποσκοπεί στο να διαπιστώσει αν οι παραστάσεις αυτές αντλούν πράγματι το περιεχόμενό τους από τα εν λόγω δεδομένα. Η σχέση της παράστασης προς την εντύπωση δεν έχει μόνο ψυχολογικό χαρακτήρα αλλά και λογικό.

Οι παραστάσεις δένονται μεταξύ τους σύμφωνα με ορισμένους νόμους, τους νόμους του συνειρμού των παραστάσεων.

1. Ένας πίνακας ζωγραφικής φέρνει το πρωτότυπο στο νου μας.
2. Η σκέψη ενός διαμερίσματος μέσα σε ένα κτίριο φέρνει στο νου μας τη σκέψη άλλων διαμερισμάτων

3. Κάθε φορά που σκεπτόμαστε ένα αίτιο, φέρνουμε στο νου μας το αποτέλεσμα και αντίθετα.

Η διερεύνηση της εγκυρότητας του υλικού της γνώσης έχει ως απώτερο στόχο της τη διασάφηση των εννοιών (ιδεών) μας. Η εγκυρότητα των παραστάσεων συνίσταται στην αναγωγή των άμεσων δεδομένων που είναι η εντύπωση. Η αναγωγή στην εντύπωση κάνει σαφή την παράσταση ενώ ο γνωσιοθεωρητικός έλεγχος της ιδέας αποσαφηνίζει τη σκέψη μας. Αναφορικά με την κριτική της γνώσης, οι εντυπώσεις όχι μόνο είναι από τη φύση τους σαφείς αλλά επί πλέον ρίχνουν φως στις αντίστοιχες σκοτεινές παραστάσεις.

Ο χώρος και ο χρόνος δεν αποτελούν ξεχωριστές αισθητηριακές αντιλήψεις, αλλά συνίστανται στη διάταξη των αντιλήψεών μας. Οι παραστάσεις (ιδέες) του χώρου και του χρόνου δεν ξεχωριστές παραστάσεις αλλά παραστάσεις του τρόπου με τον οποίο υπάρχουν τα αντικείμενα. Τις έννοιες του χώρου και του χρόνου δεν μπορούμε να τις κατανοήσουμε γιατί λείπει η δυνατότητα σχηματισμού μιας σαφούς παράστασης και κατά συνέπεια και η δυνατότητα αναγωγής στην πρωταρχική εντύπωση.

Η γνώση κατά τον Hume είναι ή a priori ή εμπειρική. Η πρώτη αναφέρεται στις σχέσεις των ιδεών και τέτοια είναι η μαθηματική γνώση, ενώ η εμπειρική αναφέρεται σε γεγονότα. Θεμέλιο της εμπειρικής γνώσης είναι η αισθητηριακή αντίληψη και η μνήμη. Η σχέση αιτίου – αποτελέσματος δεν είναι σχέση λογικής συνεπαγωγής αφού ο νους μπορεί να συλλάβει ένα αίτιο συνδεδεμένο με άλλα αποτελέσματα, χωρίς αυτό να συνιστά αντίφαση.

Ο Hume είδε σωστά ότι ο κάθε αιτιακός συμπερασμός αποτελεί υπέρβαση της εμπειρίας γιατί προϋποθέτουμε εν προκειμένω ότι το μέλλον θα είναι όμοιο με το παρελθόν, υπόθεση που δεν περιέχεται στην εμπειρία.

Αιτία είναι ένα αντικείμενο προηγούμενο ενός άλλου, γειτονικό με αυτό και τόσο συνδεδεμένο με αυτό στη φαντασία, ώστε η ιδέα του ενός ωθεί τον νου να σχηματίσει την ιδέα του άλλου, και η εντύπωση του ενός να σχηματίσει μια περισσότερο ζωντανή ιδέα του άλλου.

Τέσσερα στοιχεία της αιτιότητας:

1. Ούτε η λογική ούτε η εμπειρία επιτρέπει να υποστηρίξουμε ότι το μέλλον θα μοιάζει με το παρελθόν.
2. Η αιτία και το αποτέλεσμα πρέπει να είναι διακριτές υπάρξεις, που η καθεμιά να μπορεί να συλληφθεί χωρίς την άλλη.
3. Η αιτιακή σχέση αναλύεται με όρους γειννιάσης, προτεραιότητας και σταθερής σύνδεσης.
4. Το ότι κάθε έναρξη ύπαρξης έχει μια αιτία δεν αποτελεί αναγκαία αλήθεια.

Η έννοια της Αιτιότητας:

Όταν ένα γεγονός προκαλεί κάποιο άλλο, τρεις παράγοντες συμβαίνουν:
Αιτία, αποτέλεσμα, αιτιακή σύνδεση.

Δεν διαθέτουμε καμιά λογική βάση που να εδραιώνει οποιαδήποτε εμπιστοσύνη σχετικά με την οποιαδήποτε επιστημονική πρόβλεψη. Η βάση για τις συναγωγές συμπερασμάτων είναι η **συνήθεια**.

Η ιδέα της αναγκαίας σύνδεσης μεταξύ της αιτίας και του αιτιατού είναι η παρατήρηση μέσα στον εαυτό μας της δύναμης της συνήθειας που μας κάνει να αναμένουμε ένα οικείο αποτέλεσμα από μια οικεία αιτία.

Ο νους αντλεί όλα τα περιεχόμενα του από την εμπειρία, θα πρέπει κάθε παρά να επιδέχεται αναγωγή σε μια εξωτερική ή εσωτερική εντύπωση. Στη συνείδησή μας υπάρχει η παράσταση της αιτιότητας, η παράσταση δηλαδή ότι κάθε αποτέλεσμα συνδέεται κατά τρόπο αναγκαίο με την αιτία του. Από πού όμως πηγάζει η παράσταση και σε τι συνίσταται η αντικειμενική της εγκυρότητα;

Στην αισθητηριακή αντίληψη δε μας δίδεται κανένας δεσμός ανάμεσα στην αιτία και το αποτέλεσμα που να προκαλεί τη σταθερή διαδοχή τους. Ίσως να προέρχεται μόνο από τον ψυχικό μηχανισμό των παραστάσεων που βασίζεται στη συνήθεια. Η σοφία της φύσης έρχεται να μας θεραπεύσει από την ασθένεια της σκεπτικής αμφιβολίας απέναντι στο νου και τις αισθήσεις.

JOHN LOCKE (1632-1704)

Στο δοκίμιο για την ανθρώπινη νόηση ο Λοκ ερευνά τη φύση και τα όρια της ανθρώπινης νόησης, καθώς και την κριτική θεώρηση των μεταφυσικών εννοιών. Δεν υπάρχουν έτοιμες ούτε θεωρητικές ούτε πρακτικές αρχές αλλά νοητικές ικανότητες που καθιστούν δυνατό το σχηματισμό ιδεών και αρχών. Η ψυχή είναι κατά τη γέννησή της ένα άγραφο χαρτί πάνω στο οποίο η εμπειρία θα αφήσει τα ίχνη της. Όλες οι ιδέες μας προέρχονται από την εμπειρία, εσωτερική – εξωτερική. Εξωτερική είναι αυτή που έχουμε μέσα από τα αισθητήρια όργανά μας και εσωτερική είναι η εμπειρία της εσωτερικής αίσθησης και ονομάζεται αυτοπαρατηρησία. Οι ιδέες της γνώσης και της βούλησης, της αμφιβολίας και της πίστης ανήκουν στην εσωτερική εμπειρία.

Οι «ιδέες» του είναι παρεμφερείς με τις σκέψεις του Descartes. Η ιδέα είναι οτιδήποτε είναι αυτό με το οποίο μπορεί να απασχολείται ο νους κατά το σκέπτεσθαι. Οι ιδέες αποτελούν αντίγραφα των αντικειμένων και αναπαριστούν αντικείμενα ως προς τις πρωτεύουσες ιδιότητές τους. Οι ποιότητες/ιδιότητες των σωμάτων χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες:

1. Οι πρωτεύουσες, οι οποίες είναι ιδιότητες, όπως η στερεότητα, η έκταση, η μορφή, η κίνηση, η στάση, ο όγκος, ο αριθμός, η υφή, το μέγεθος.
2. Οι άμεσες δευτερεύουσες οι οποίες είναι άμεσα αντιληπτές (χρώματα, ήχοι, γεύσεις).
3. Οι έμμεσες δευτερεύουσες ποιότητες, οι οποίες είναι δυνάμεις που μεταβάλλουν άλλα σώματα, όπως η δύναμη του ήλιου να αποχρωματίζει το κερύ ή της φωτιάς να τήκει τον μόλυβδο.

Όλες οι ποιότητες είναι άμεσα αντιληπτές, αφού το άμεσο αντικείμενο της αντίληψης είναι πάντα μια ιδέα. Οι ιδέες των πρωτευουσών ποιοτήτων των σωμάτων είναι ομοιώματα αυτών και τα πρότυπά τους ενυπάρχουν όντως στα ίδια τα σώματα αλλά οι ιδέες που παράγονται μέσα μας από τις δευτερεύουσες ποιότητες, δεν έχουν καμιά απολύτως ομοιότητα μ' αυτές. Οι πρωτεύουσες ποιότητες είναι αδιαχώριστες από τα υποκειμένα τους. Η κίνηση είναι πρωτεύουσα ποιότητα, ωστόσο ένα σώμα μπορεί να είναι ακίνητο. Μόνο αν θεωρήσουμε την κίνηση και τη στάση ως ένα ζεύγος πιθανών τιμών σ' ένα ενιαίο άξονα «κινητικότητας», μπορούμε να πούμε ότι η κίνηση είναι ποιότητα αδιαχώριστη από το σώμα. Οι πρωτεύουσες ποιότητες του αντικειμένου είναι ο φορέας παραγωγής των ιδεών μέσα μας. Οι δευτερεύουσες ποιότητες είναι οι δυνάμεις για την παραγωγή των αισθήσεων.

Ταυτίζοντας την ιδέα με το αντικείμενο της αντίληψης, καταλήγει ότι οι ιδέες μας που δεν υπήρξαν αντικείμενο της αντίληψης δεν υπήρξαν ποτέ μέσα στο νου μας. Γιατί αντίληψη σημαίνει, αντίληψη ιδεών μέσα από τη συνείδησή μας. Ο τόπος των ιδεών είναι η συνείδηση.

Υπόσταση

Η έννοια της υπόστασης προκύπτει από την παρατήρησή μας πως συγκεκριμένες ιδέες συμβαδίζουν. Η υπόσταση καθεαυτή είναι καταρχήν μη γνώσιμη αλλά η πραγματική ουσία ενός πράγματος είναι κάτι που μπορεί να το ανακαλύψει η επιστημονική έρευνα. Η υπόθεση τίθεται αξιωματικά λόγω της ανάγκης του υποκειμένου να υποθέσει ότι υπάρχει.

Διάκριση νοείν και γνώσης.

Το νοείν συνίσταται στην αντίληψη των ιδεών μέσα στο πνεύμα μας. Ως περιεχόμενα της συνείδησης οι ιδέες είναι αναγκαία πραγματικές είτε αντιστοιχούν σ' αυτές έξω από τη σφαίρα της συνείδησης.

Η γνώση συνίσταται στην αντίληψη της συμφωνίας ή ασυμφωνίας μεταξύ των ιδεών μας. Η εμπειρία θεμελιώνεται στην ανθρώπινη γνώση.

Ο νους είναι ενεργητικός: α) Συνδέει τα απλά στοιχεία της εμπειρίας (απλές ιδέες) κατά ποικίλους τρόπους και σχηματίζει από αυτά σύνθετες ιδέες και β) αποτελεί ο ίδιος πηγή ιδεών που ανήκουν στο χώρο της εμπειρίας.

Ο Καντ μέμφεται τον Λοκ θεωρώντας ότι επιχείρησε χωρίς αποτέλεσμα να παραγάγει τις καθαρές έννοιες του από την εμπειρία και με τον τρόπο αυτό τις αισθητικοποίησε.

Βαθμίδες γνώσης.

1. Ενορατική γνώση: είναι η πιο βέβαιη και σαφής γνώση που μπορούμε εν γένει να έχουμε. Είναι η βάση κάθε άλλης γνώσης και κατεξοχήν της αποδεικτικής γνώσης.
2. Η αποδεικτική γνώση: Γνώση έμμεση της συμφωνίας ή ασυμφωνίας δύο ιδεών.
3. Η γνώση της ύπαρξης εξωτερικών αντικειμένων στηρίζεται κατά τον Λοκ στην αντίληψη ότι οι ιδέες των πραγμάτων που έχουμε στη συνείδησή μας προέρχονται από εξωτερικά αντικείμενα.

Οι ιδέες ως αντικείμενα της νόησης υπάρχουν αποκλειστικά στη σφαίρα της συνείδησης. Η ύπαρξη και η πραγματικότητα δεν μπορεί να είναι ιδέες, γιατί είναι κάτι που υπερβαίνει τη συνείδηση. Την υλοποίηση των ιδεών, έτσι ώστε να μπορούμε να μιλούμε για υπαρκτά πράγματα μέσα στη σφαίρα της συνείδησης αναλαμβάνει να επιτελέσει η έννοια της ουσίας.

Ο κόσμος της εμπειρίας είναι εξ ολοκλήρου νοητικός, πρόκειται για έναν κόσμο ιδεών. Οι απλές ιδέες που έχουμε μέσα μας δημιουργούνται από μηχανικές διεργασίες των σωματιδίων του εξωτερικού κόσμου. Αυτά επιδρούν μηχανικά στο σώμα μας το οποίο επίσης είναι ένα μηχανικό σύστημα και αυτό προκαλεί νοητικά γεγονότα μέσα μας και βλέπουμε σώματα, μυρίζουμε οσμές, ακούμε ήχους, ζεσταινόμαστε.

Τα εξωτερικά στοιχεία έχουν τις ιδιότητες: της κίνησης, της στερεότητας, του σχήματος και του αριθμού, αυτές είναι *πρωτογενείς* ποιότητες.

Το πρόβλημα που τίθεται στον Λοκ και μένει άλυτο: Αν το μόνο που βιώνουμε είναι οι ιδέες μας, όχι τα ίδια τα πράγματα, τότε πώς μπορούμε να έχουμε οποιαδήποτε γνώση των πραγμάτων.

Η θεωρία της γλώσσας

Οι λέξεις έχουν νόημα επειδή συμβολίζουν ιδέες και οι γενικές λέξεις όπως είναι τα είδη, αντιστοιχούν σε αφηρημένες γενικές ιδέες. Η ικανότητα του ανθρώπου να σχηματίζει αφηρημένες γενικές ιδέες είναι αυτό που τον διαφοροποιεί από τα άλαλα ζώα.

Η έννοια της Προσωπικής ταυτότητας

Αν το ανθρώπινο σώμα, σε διαφορετικές περιόδους, επιδεικνύει διαφορετικές γνωστικές ικανότητες και διαφορετικούς τρόπους συμπεριφοράς είναι φυσικό να μιλάμε για διχασμένη ή διπλή προσωπικότητα. Μπορεί στην πραγματικότητα το ίδιο σώμα να είναι δύο διαφορετικά άτομα σε δυο διαφορετικές στιγμές; Μπορούν να υπάρξουν ταυτόχρονα δύο πρόσωπα στο ίδιο σώμα;

Ο Λοκ διακρίνει την έννοια «άνθρωπος» από την έννοια «πρόσωπο». Το πρόσωπο είναι ον ικανό σκέψης, λογικής και αυτοσυνείδησης και η προσωπική ταυτότητα είναι ταυτότητα αυτοσυνείδησης. Όπου υπάρχει η ίδια αυτοσυνείδηση εκεί υπάρχει και η συνείδηση του εαυτού. Όμως παραμένει ένα ερώτημα για τους σχολιαστές του: Τι σημαίνει να εκταθεί η παρούσα συνείδηση προς τα πίσω(παρελθόν); Τι κάνει αυτήν τη συνείδηση να είναι η ατομική συνείδηση που είναι;

Σύμφωνα με τον Λοκ η παρούσα συνείδηση μου ως προσώπου εκτείνεται προς τα πίσω μέχρι εκεί που θυμάμαι. Δεν είμαι το ίδιο πρόσωπο αλλά ο ίδιος άνθρωπος που έκανε τις πράξεις τις οποίες έχω ξεχάσει, και η τιμωρία (καταλογισμός) πρέπει να κατευθύνεται σε πρόσωπα μόνο, όχι σε ανθρώπους.

Κατά τον Λοκ είμαι ταυτόχρονα άνθρωπος, πνεύμα και πρόσωπο, δηλαδή ανθρώπινο ζώο, άυλη υπόσταση και κέντρο αυτοσυνείδησης. Οι τρεις οντότητες είναι μεταξύ τους διακρίσιμες και μπορούν θεωρητικά να συνδυαστούν ποικιλοτρόπως.

BERKELEY (1685 – 1753)

Εφόσον έχουμε άμεση πρόσβαση στις ιδέες και όχι σ' αυτό που τις προκαλεί θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι ιδέες μας προκαλούνται από κάτι άλλο και όχι από φυσικά αντικείμενα. Οι ιδέες μας εκπορεύονται κατευθείαν από το Θεό, χωρίς τη μεσολάβηση των φυσικών αντικειμένων.

Ο κόσμος αποτελείται από φαινόμενα δηλαδή από ιδέες που έχει ο καθένας ή είναι δυνατό να έχει. (Φαινομεναλισμός)

Ο Berkeley προσπαθεί να αποδείξει την ύπαρξη του Θεού από το γεγονός και μόνο της ύπαρξης του αισθητού κόσμου. Ο κόσμος συνίσταται μόνο από τις ιδέες και καμιά ιδέα δεν μπορεί να υπάρξει διαφορετικά, ει μη μόνον σε ένα νου. Όμως τα αισθητά πράγματα υπάρχουν έξω από το νου μου, γιατί είναι τελείως ανεξάρτητα από αυτόν. Πρέπει επομένως να υπάρχουν σε κάποιον άλλο νου, όσο εγώ δεν τα αντιλαμβάνομαι. Και καθώς το ίδιο ισχύει σχετικά με κάθε άλλο πεπερασμένο δημιουργημένο πνεύμα, έπεται αναγκαστικά ότι υπάρχει ένας πανταχού παρών αιώνιος Νους, ο οποίος γνωρίζει και κατανοεί τα πάντα – υπάρχει ένας άπειρος Νους ο οποίος γνωρίζει και κατανοεί τα πάντα.

Τα πραγματικά όντα είναι εκείνα ακριβώς τα όντα που βλέπω και αισθάνομαι και αντιλαμβάνομαι με τις αισθήσεις μου. Μια υλική υπόσταση είναι ένας σωρός αισθητών εντυπώσεων ή ιδεών αντιληπτών με τις διάφορες αισθήσεις, συνενωμένων σε ένα ενιαίο πράγμα από τον νου λόγω της σταθερής σύζευξης της μιας με την άλλη. Το σύστημα του Berkeley αρνείται την πραγματικότητα της ύλης και κάθε εξωνοητικής ύπαρξης, ως προς το ότι δεν δέχεται καμιά άλλη οντότητα ει μη μόνο την εκούσια επενέργεια πεπερασμένων ή άπειρων πνευμάτων. Επίσης παραδέχεται θα παραδεχτεί ότι οι ποιότητες ανήκουν γνήσια στα αντικείμενα και ότι τα αντικείμενα των αισθήσεων μπορούν γνήσια να γνωσθούν ως υπάρχοντα.

ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΓΓΛΟΥΣ ΕΜΠΕΙΡΙΣΤΕΣ: Οι ιδέες αποτυπώνονται στον εγκέφαλο και δεν είναι τίποτε άλλο από νοητικές αναπαραστάσεις των αντικειμένων. Σύμφωνα με τον νόμο του συνειρμού – association (Hume), ο νους παράγει ιδέες που αναπαριστούν τα αντικείμενα της αντίληψης. Οι ιδέες λειτουργούν με βάση το νόμο της σύνδεσης (conjunction), σύμφωνα με τον οποίο η ταυτόχρονη παρουσίαση δύο ερεθισμάτων μας οδηγεί να σκεφτόμαστε το ένα από αυτά κάθε φορά που παρουσιάζεται το άλλο και το νόμο της ισχύος ενός ερεθίσματος. Η ισχύς του ερεθίσματος είναι σχετική με τη συχνότητα της παρουσίας του.

KANT (1724-1804)

Ο λόγος αναζητεί πίσω από την πολλαπλότητα των εμπειρικών δεδομένων τη συνάφειά τους προσφεύγοντας σε γενικές αρχές. Ο λόγος επειδή θέλει να βάλει ένα τέλος στα συνεχή έσχατα ερωτήματα προσφεύγει σε θεμελιώδεις αρχές που

υπερβαίνουν κάθε δυνατή χρήση της εμπειρίας. Η προσφυγή σε αρχές επέκεινα της εμπειρίας οδηγεί το λόγο σε αντιφάσεις : από τη μια μεριά ο λόγος αποδεικνύει ότι ο κόσμος έχει αρχή στο χρόνο, ότι υπάρχει θεός, ότι η βούληση είναι ελεύθερη και ότι η ψυχή είναι αθάνατη, ενώ από την άλλη αποδεικνύει τις αντίθετες θέσεις με αποτέλεσμα η Μεταφυσική να είναι πεδίο ατέρμονων διαμαχών. Ο ανθρώπινος λόγος οδηγείται από μια εσωτερική ανάγκη να θέτει μεταφυσικά ερωτήματα. Μέτρο γνώσης είναι ο νους (κριτική) γύρω από το οποίο στρέφονται τα αντικείμενα. Και η γνώση μας δεν ρυθμίζεται προς τα αντικείμενα αλλά τα αντικείμενα προς τη γνώση μας (Κοπερνίκεια στροφή). Τα αντικείμενα της γνώσης μας δεν είναι πράγματα καθαυτά αλλά φαινόμενα.

Προτείνει δύο είδη γνώσης: Καθαρή (a priori) και εμπειρική (a posteriori). Στην πρώτη συμπεριλαμβάνονται οι καθαρές εποπτείες του χώρου και του χρόνου, οι καθαρές έννοιες του νου και οι καθαρές κρίσεις. Η διάκριση μεταξύ του a priori και a posteriori κατέχει κεντρική θέση στο εγχείρημα του Καντ. Η a priori γνώση είναι ανεξάρτητη από την εμπειρία. Όλη μας η γνώση αρχίζει από την εμπειρία, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι απορρέει από την εμπειρία (υπερβατολογικός ιδεαλισμός). Η a priori γνώση μπορεί να είναι καθαρή ή μη καθαρή. Το ότι γνωρίζουμε πως κάθε μεταβολή έχει μια αιτία είναι γνώση a priori, όμως δεν είναι καθαρή a priori γνώση, διότι ενέχει μία έννοια που προέρχεται από την εμπειρία, τη «μεταβολή». Εκτός από την a priori γνώση υπάρχει και η εμπειρική γνώση – η a posteriori γνώση. Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της a priori γνώσης είναι η αναγκαιότητα και η καθολικότητα : «Κάθε μεταβολή έχει μια αιτία».

Οι κρίσεις διακρίνονται σε αναλυτικές και συνθετικές, διάκριση που δεν αφορά τη λογική μορφή αλλά το περιεχόμενό τους. Οι αναλυτικές κρίσεις είναι αληθείς δυνάμει της λογικής αρχής της αντίφασης. Επειδή το κατηγορήμα της αναλυτικής κρίσης νοείται μέσα στην έννοια του υποκειμένου, δεν είναι δυνατό να αρνηθούμε το κατηγορήμα χωρίς να πέσουμε σε αντίφαση. Όλες οι αναλυτικές κρίσεις είναι κρίσεις a priori και αν ακόμη οι έννοιες τους είναι εμπειρικές, όπως για παράδειγμα «ο χρυσός είναι μέταλλο κίτρινου χρώματος» γιατί δεν χρειάζεται να προσφύγουμε στη μαρτυρία της εμπειρίας, απλώς αναλύουμε την έννοια του χρυσού στην οποία περιέχεται ήδη ότι το σώμα αυτό είναι κίτρινο και μέταλλο. Η αναλυτική πρόταση είναι η πρόταση που η δικαιολόγηση της εξαρτάται μόνο από γενικούς νόμους και ορισμούς.

Συνθετικές είναι οι κρίσεις, αν το κατηγορήμα δεν εμπεριέχεται ήδη στην έννοια του υποκειμένου. Η κρίση «όλα τα σώματα έχουν βάρος» είναι συνθετική, διότι η έννοια του βάρους δεν εμπεριέχεται στην έννοια του υποκειμένου, αλλά προστίθεται μέσω της εμπειρίας.

Υπάρχουν και οι συνθετικές a priori προτάσεις οι οποίες δεν περιορίζονται μόνο στο χώρο της μεταφυσικής αλλά και στα μαθηματικά και τη γεωμετρία. Παράδειγμα για τον Καντ η κρίση $7+5=12$ δεν είναι αναλυτική γιατί η έννοια του αθροίσματος του επτά και του πέντε δεν εμπεριέχει την έννοια του αριθμού 12. Στον αριθμό 12 δεν εμπεριέχονται κατ' ανάγκην οι αριθμοί 5 και 7 ως συστατικά στοιχεία του. Για να ορίσουμε τον αριθμό αυτό χρειάζεται να βγούμε έξω από αυτές τις έννοιες με τη

βοήθεια της εποπτείας και να προσθέσουμε διαδοχικά τις δεδομένες μονάδες στην εποπτεία του αριθμού πέντε την έννοια του αριθμού επτά.

Ο Καντ χωρίς αρνείται την εμπειρία ισχυρίζεται ότι η a priori γνώση και οι a priori αλήθειες, είναι γνώση που αποκομίζουμε ανεξάρτητα από την εμπειρία. Το πρόβλημα βρίσκεται στον προσδιορισμό της έννοιας της εμπειρίας των αντικειμένων ως εμπειρίας που μπορούμε να έχουμε και πώς καθορίζουμε την ανεξαρτησία από τα αντικείμενα των οποίων έχουμε την εμπειρία. Οι εποπτείες του νου είναι οι μορφές/τύποι των αισθητηριακών παραστάσεων που μπορούμε να σχηματίσουμε με βάση τα αντικείμενα. Με βάση τις a priori εποπτείες του χώρου και του χρόνου ορίζουμε τα αντικείμενα της εμπειρίας μας. Ο νους μπορεί να γνωρίσει χωρίς να καταφεύγει στην εμπειρία. Ο Καντ εισάγει τη διάκριση αναλυτικών και συνθετικών προτάσεων/εννοιών.

Οι συνθετικές a priori προτάσεις αποτελούνται από έννοιες που διέπουν την ανθρώπινη εμπειρία αλλά συνάμα προσθέτουν και νέα στοιχεία σ' αυτήν.

Η έρευνα που αφορά το πώς είναι δυνατές οι συνθετικές κρίσεις a priori ονομάζεται υπερβατολογική.

Υπερβατικό: σημαίνει κάτι που υπερβαίνει κάθε είδους εμπειρία, ενώ Υπερβατολογικό : σημαίνει κάτι που προηγείται a priori της εμπειρίας, προορίζεται ωστόσο στο να καταστήσει δυνατή την εμπειρική γνώση – αποτελεί αναγκαίο όρο για την ύπαρξη της ανθρώπινης γνώσης. Αντικείμενο του δεν είναι η φύση των πραγμάτων αλλά η νόηση που εκφέρει κρίσεις για τη φύση των πραγμάτων.

Η γνώση απορρέει από δύο πηγές του πνεύματος: την αισθητικότητα και το νου. Η αισθητικότητα είναι η ικανότητα να προσλαμβάνουμε τις παραστάσεις, ο νους είναι η ικανότητα που μας επιτρέπει να αποκτούμε γνώση ενός αντικειμένου μέσω των παραστάσεων.

Ο χώρος είναι η μορφή της εξωτερικής αίσθησης με την οποία αναπαριστούμε στον εαυτό μας αντικείμενα που αναφερόμαστε και ο χρόνος είναι η μορφή της εσωτερικής αίσθησης δια της οποίας ο νους εποπτεύει τις δικές του εσωτερικές καταστάσεις στο χρόνο.

Πορεία εννοιολόγησης:

- Υπάρχει διάταξη των εποπτειών στον χρόνο.
- Υπάρχει η συνένωση των εποπτειών σε μια μοναδική συνείδηση.
- Υπάρχει η ικανότητα του κατόχου αυτής της συνείδησης να υπαγάγει τις εποπτείες σε έννοιες.

Αξιώματα της Εποπτείας:

Όλες οι εποπτείες είναι εκτατά μεγέθη: ό,τι βιώνουμε στην εμπειρία εκτείνεται στον χώρο και το χρόνο. Όλα τα φαινόμενα εποπτεύονται ως συναθροίσεις, ως συμπλέγματα προηγούμενως δοθέντων μερών.

Υπερβατολογικός Ιδεαλισμός του Καντ

Τα φύσει άγνωστα «πράγματα καθ' εαυτά» και ο νους μας παράγουν από κοινού τον κόσμο της εμπειρίας. (Αναγκαιότητα – Λογική) Ποιοί όροι είναι απαραίτητα

αναγκαίοι για να υπάρχει μια οποιαδήποτε εμπειρία πραγμάτων στο χώρο και τον χρόνο.

Ο Καντ δεν ισχυρίστηκε ότι η νόηση αποκαλύπτει a priori ποιοι από τους δυνατούς νόμους αιτιότητας είναι αληθείς – αυτό είναι έργο της επιστήμης. Η νόηση εγγυάται μόνον ότι εάν τα πράγματα γίνονται αντικείμενο της εμπειρίας, τότε αυτά και οι ιδιότητές τους υπόκεινται απαραίτητα σε μια αιτιακή κανονικότητα.

Κοπερνίκεια στροφή: Αντί η γνώση μας να προσαρμόζεται στα πράγματα, τα πράγματα προσαρμόζονται προς τη γνώση μας.

Στην Κριτική του Καθαρού Λόγου διατυπώνει τα ερωτήματα:

1. Τι δύναμαι να γνωρίζω;
2. Τι οφείλω να πράττω;
3. Τι μπορώ (επιτρέπεται) να ελπίζω;

Σύμφωνα με τον Καντ η Λογική οφείλει να είναι τυπική (formal, μορφική) και οι μορφές της ανθρώπινης σκέψης δεν είναι εμπειρικές. Η καθαρή λογική δεν διέπεται από εμπειρικές αρχές – είναι μια a priori επιστήμη.

Αναλυτικές κρίσεις : Μια αναλυτική κρίση είναι αληθής επειδή το κατηγορήμα της περιέχεται στην έννοια του υποκειμένου και χρησιμοποιεί έναν ανάδρομο συλλογισμό από το συμπέρασμα στην προϋπόθεση του.

A priori: Ό,τι γίνεται γνωστό ή ό,τι σχηματίζεται ανεξάρτητα από οιαδήποτε επιμέρους εμπειρία, μη εμπειρικό.

A posteriori: Ό,τι γίνεται γνωστό ή ό,τι σχηματίζεται βάσει της εμπειρίας, εμπειρικό.

Λόγος: Η νοητική δύναμη συναγωγής και άνευ όρων γενίκευσης, που παράγει ιδέες και ιδεώδη.

Συνθετικές a priori κρίσεις: Είναι εκείνες όπου ένα υποκείμενο συντίθεται a priori με ένα ανεξάρτητα δοσμένο κατηγορήμα. Οι κρίσεις αποτελούν τη σύνθεση εποπτείας και κατηγοριών.

Εποπτεία: Άμεση και ενική αναπαράσταση ενός αντικειμένου. Μπορεί να είναι είτε εμπειρική, είτε καθαρή, a priori.

Κατηγορίες: Οι δώδεκα καθαρές και πιο βασικές έννοιες της διάνοιας, μέσω των οποίων οι κρίσεις είναι δυνατόν να εφαρμόζονται σε αντικείμενα και σύμφωνα με τις οποίες δομούνται οι εμπειρικές έννοιες.

Κατάληψη (Apperception): Ενότητα της συνείδησης, ενότητα της αυτοσυνείδησης.

Οι αναγκαίες συνθήκες δυνατότητας για τη γνώση (γνωσιμότητα) απορρέουν από την **αισθητικότητα**, δηλαδή την ικανότητα του υποκειμένου να προσλαμβάνει παραστάσεις από τον κόσμο και να έχει την κατ' αίσθηση εμπειρία (ικανότητα να παράγει εποπτείες) και από τη **διάνοια**, δηλαδή την ικανότητα που του επιτρέπει να διαμορφώνει και να χρησιμοποιεί έννοιες.

Η αισθητικότητα είναι προικισμένη με δύο a priori καθαρές μορφές εποπτείας, του χώρου και του χρόνου, ενώ η διάνοια είναι προικισμένη με a priori κατηγορίες.

Αποδείξεις για την ύπαρξη του Θεού.

1. Οντολογική: Η έννοια του Θεού εμπεριέχεται στην ύπαρξή του, είναι αναλυτική. Ο Θεός είναι το τελειότατο ον και σημαίνει ότι έχει όλες τις ιδιότητες στον ύψιστο βαθμό και συνεπώς το κατηγορημα της ύπαρξης.
2. Κοσμολογική απόδειξη: Εμπειρική συναγωγή ότι υπάρχει ένα απολύτως αναγκαίο ον ως αιτία του κόσμου.(Αιτιακή σχέση).
3. Η φυσικο- θεολογική : Η εμπειρία της εκπληκτικής αρμονίας, τάξης και σκοπιμότητας που διέπει το σύμπαν και από αυτό συνάγεται η ύπαρξη ενός δημιουργού.

NEOKANTIANISMOS

Οι νεοκαντιανοί ήταν πρόθυμοι να δεχτούν ότι μια επιτυχής επιστημονική θεωρία πρέπει να διατυπωθεί σε μια μηχανιστική και υλιστική βάση. Ωστόσο απέρριπταν τον ισχυρισμό των φυσιοκρατών ότι η υλιστική οντολογία αληθεύει καθότι η ανθρώπινη γνωσιακή δραστηριότητα δεν μπορεί να αναχθεί σε υλικές διαδικασίες. Η υλιστική θέση αδυνατεί να παράσχει μια πλήρη εξήγηση της ανθρώπινης νόησης. Σύμφωνα με τον Μαχ (Mach) οι επιστημονικές θεωρίες δεν είναι ποτέ εξηγητικές, αποτελούν απλώς οικονομικά εργαλεία για να συνοψίσουν και να οργανώσουν την εμπειρία. Οι λογικοί νόμοι είναι και αυτοί φυσικοί νόμοι, καθότι και εμείς αποτελούμε μέρος της φύσης.

Οι λογικοί θετικιστές κατηγόρησαν τον Mach για υποβάθμιση του ρόλου των μαθηματικών και της λογικής στην οικοδόμηση της επιστήμης.

HUSSERL (Φαινομενολογία) : Η νεότερη επιστήμη θεωρείται ως η κυρίαρχη εικόνα του κόσμου παραβλέπει κατά τη συγκρότησή της τον κόσμο που βιώνουμε στην καθημερινότητά μας. Ο βιωμένος κόσμος (βιώκοσμος) και η σημασία του για τον προσανατολισμό μας έχουν εγκαταλειφθεί και παρανοηθεί. Σημαντικός ο ρόλος της υποκειμενικής εμπειρίας/βιώματος.

RUSSELL

Ξεκινά από τη βεβαιότητα των αισθητηριακών δεδομένων του υποκειμένου τα οποία αποτελούν θεμέλιο για την εξέταση του αντικειμενικού κόσμου που διέπεται από τους νόμους της φυσικής.

Χρησιμοποιεί τη λογική ανάλυση ως σημαντική επιστημονική μέθοδο και το φιλοσοφικό πρόβλημα εντοπίζεται στη σύνδεση των αισθητηριακών δεδομένων του υποκειμένου (ψυχολογία) με τη γνώση του εξωτερικού κόσμου(φυσική). Γεφυρώνει τα αισθητηριακά δεδομένα με τον κόσμο της φυσικής χρησιμοποιώντας τη λογική. Με τη λογική κατασκευάζει μια παράσταση – ένα μοντέλο του πραγματικού κόσμου.